

K PŘECHODU DO OBRANY V SOUDOBÝCH OPERACÍCH

Třídně antagonistické cíle příští možné války podmiňují její úpornost a rozhodný charakter činnosti ozbrojených sil. Úspěšně odrazit případnou ozbrojenou agresi proti socialistickým státům můžeme jen rozhodným použitím prostředků ozbrojeného zápasu, aktivní a úpornou bojovou činností ozbrojených sil. Úplnou porážku můžeme způsobit agresorovi jen zničením jeho ozbrojených sil a ovládnutím významných vojenských základů i ekonomicky důležitých prostorů jako základu ekonomického a vojenského potenciálu nepřátelské koalice. Toho můžeme dosáhnout jen **útokem pozemních vojsk** vedeným do velké hloubky. Proto hlavním druhem operací pozemních vojsk na válčišti budou útočné operace. Jejich obsahem bude zničení nepřátelských uskupení, zničení raketových základů a základů letectva jadernými údery, údery letectva a útokem pozemních vojsk vedeným do velké hloubky, dobytí politicky, ekonomicky a vojensky důležitých prostorů a center a ovládnutí nepřátelského území.

Operace pozemních vojsk v příští možné válce však nechápeme jako přesně naprogramované, souvislý a nepřetržitý pohyb vojsk vpřed v celé šířce válčiště a do celé jeho hloubky, jako nepřetržitý sled úspěchů.

Správně pochopit charakteristické rysy operací v příští možné válce a způsobu jejich vedení znamená i uznat možnost vzniku krizových situací v operaci. Možnosti moderních zbraní a techniky se odrážejí ve schopnosti vojsk soustředit v krátké době úsilí na rozhodující směr. Tak můžeme v krátké době a často i s překvapením dosáhnout zvratu v poměru sil i ve vývoji situace. V kterékoliv etapě vedení

operace tak mohou vzniknout podmínky, za nichž je okamžitý přechod do útoku nebo pokračování v útoku nemožné nebo neúčelné. Za určitých podmínek tak může vzniknout situace, že upustíme od plnění úkolu útočným způsobem a budeme řešit vzniklou situaci **přechodem vojsk do obrany**.

Zkušenosti z Velké vlastenecké války SSSR dávají řadu příkladů o tom, že **obrana** měla své místo jako jeden ze základních druhů bojové činnosti i v období, kdy se podařilo vybojovat a pevně držet celkovou strategickou iniciativu ve válce. Obrana v operačním měřítku často nabyla formy armádní i frontové obranné operace. Byla používána jako **vynucený prostředek k dočasnému plnění úkolu na některých směrech** a v některých obdobích i v průběhu celkově úspěšné útočné operace ve strategickém, či operačním měřítku. Některé zkušenosti z organizace a vedení obranné operace, zejména v závěrečném období války, jsou platné i v soudobých podmínkách. Sovětská vojska přecházela do obrany i v průběhu útočných operací za nejrušnější situace.

Do obrany přecházela vojska nejčastěji po neúspěchu ve střetném sražení, k odražení protiúderu nepřítele, který byl v převaze, k odříznutí ústupových cest obklíčenému silnému nepřátelskému uskupení, k udržení důležitých prostorů a čar po dosažení cíle operace apod.

Charakteristickým rysem obrany bylo to, „že byla organizována ve zkrácených lhůtách, omezenými silami a prostředky, v těsném dotyku s nepřítelem a někdy pod tlakem jeho sil, které měly převahu... K stupňování úsilí docházelo až během obranných bojů manévrem sil a prostřed-

kā z jiných úseků". (Kolektiv katedry historie vojenského umění VA M. V. Frunze za hlavní redakce genpor. K. S. Kolganova: Vývoj taktiky Sovětské armády v letech Velké vlastenecké války, česky, NV Praha 1959, str. 295.)

Obrana vždy byla chápána v jednotě s útokem jako jeden z prostředků zajišťujících nakonec vítězství (tamtéž str. 257). Jeho konečný cíl obrany bylo chápáno vytvoření podmínek pro přechod do útoku.

Zkušenosti Velké vlastenecké války také ukazují, že obrana není údělem jenom slabšího. **Přechod do obrany je především projevem ztráty iniciativy** v dané době a na daném směru. K tomu může dojít i při celkové převaze sil, při nemožnosti tuto převahu realizovat.

I když v příští možné válce budou útočné operace hlavním druhem operací pozemních vojsk, **nemůžeme vyloučit ani obranné operace**. Ani v soudobých podmínkách vedení operací neztratila obrana svůj význam a své oprávnění. V průběhu operace mohou vzniknout situace, kdy vojska budou přecházet do obrany jak v taktickém, tak i v operačním měřítku. Při uznání a pochopení objektivní možnosti a schopnosti nepřítele dosáhnout na některých směrech v určitém období převahy v silách a prostředcích, je třeba předpokládat, že stejnou možnost mají i vlastní vojska. Proto i při objektivně možné vzniku vážné krizové situace v operacích pozemních vojsk na válčisti můžeme předpokládat, že alespoň na některých směrech můžeme udržet nebo vybojovat převahu nad nepřítelem, vybojovat nebo uchovat si iniciativu a možnost přejít do útoku nebo pokračovat v útočné operaci. Jestliže tedy obrana v současných operacích může být častým jevem v taktickém měřítku, bude využívána jako vynucený prostředek a jeden ze základních druhů operací i v operačním měřítku, bude zřejmě jen výjimečným druhem bojové činnosti ve strategickém měřítku. V podmínkách Západního válčiště lze z těchto důvodů pokládat armádní obrannou operaci za typickou formu obrany v operačním měřítku. Ze zvláště nepříznivého vývoje situace může obrana nabýt i formy obranné operace fronty.

Charakter bojové činnosti vojsk v obraně, forma i cíl obrany bude záviset především na podmínkách přechodu do obrany a z nich vyplývající úlohy obrany v dané operaci. Tyto podmínky přechodu do obrany mohou být různé, budou určovány celkovou situací, charakterem činnosti a možnostmi nepřítele i vlastních vojsk, charakterem terénu i způsobem vedení války.

Vševojsková armáda může přecházet do obrany na začátku frontové operace i v jejím průběhu.

V závislosti na vývoji situace a na zámyslu vedení operace frontu může nastat případ, že vševojsková armáda přejde do obrany záměrně předem, již k odrazení agrese tehdy, jestliže se nepřítelem podaří vytvořit silné útočné uskupení a poměr sil nedává předpoklad jeho zničení silami armády ve střetném sražení. Bude tomu tak např. jestliže nepřítelem získá předstih, nebude dostatek času k plnému rozvinutí vojsk armády, do sestavy armády nebudou včas začleněny všechny svazky a posilové prostředky apod.

Pak bude cílem obrany způsobit ztráty hlavnímu uskupení nepřítele, získat čas pro přísun dalších sil, udržet důležité prostory a výhodné čáry pro zasazení hlavních sil a **vytvořit podmínky pro přechod do útoku** v součinnosti se sousedy.

Obranná operace vševojskové armády bude často součástí operace frontu, zejména v střetném sražení frontu na začátku války. Úloha obrany armády v tomto střetném sražení bude spočívat v **čelním pouštění hlavního uskupení nepřítele, jeho vyčerpání a ve vytvoření podmínek pro jeho zničení**.

Taková obrana bude mít své oprávnění zejména za podmínek zahájení operace bez použití jaderných zbraní anebo při jejich nedostatku. V takových případech může být obrana vševojskové armády součástí obranné operace nebo obranného sražení fronty.

Operační sestava armády, způsob jejího zaujetí i uspořádání obranného pásma budou ve značné míře ovlivňovat přípravu výchozího prostoru.

V průběhu frontové útočné operace může být armáda přinucena přejít do obrany v důsledku neúspěchu ve střetném sražení. K tomu může dojít již při zahájení operace anebo v dalším jejím průběhu v důsledku neúspěšného střetného sražení s přísunutými operačními zálohami nepřítele.

Mezi další základní podmínky, za nichž armáda může přejít do obrany patří zejména:

— odrazení silného nepřátelského protiúderu, jehož odrazení není z jakýchkoli důvodů možné nebo účelné řešit střetným sražením,

— přechod do obrany po neúspěšném útoku na nepřátelskou obranu, kterou není možné obejít a organizovat další útok bude možné až po přeskupení vojsk popř. i po přísunu a doplnění vyčerpaných zásob munice a ostatního materiálu,

— obrana organizovaná po ztrátě boje-

schopnosti vojsk v důsledku značných ztrát osob, výzbroje a techniky, nedostatku munice, PHM a zásob materiálu, kdy za dané situace nebude možné pokračovat v útoku nebo alespoň v nejnútnejší míře všestranně zabezpečit útočnou bojovou činnost vojsk,

— přechod do obrany při dosažení cíle operace, vznikne-li nutnost zabezpečit udržení ovládnutých čar a prostorů,

— vzniknou-li rozsáhlé radioaktivně zamožené prostory, jejichž obejití není možné, při jejich okamžitém překonávání a pokračování v útoku by vznikaly takové ztráty, v jejichž důsledku by vojska ztratila bojeschopnost.

Porovnávání možných podmínek přechodu do obrany umožňuje stanovit, že jejich společným charakteristickým rysem a podstatou, obdobně jak tomu bylo v podmínkách 2. světové války, je **především ztráta iniciativy** nebo nemožnost realizovat bojové možnosti vojsk v aktivní útočné činnosti. Příčinou toho může být nedostatek sil a prostředků, ztráta volnosti manévru nebo nemožnost, či ztížené podmínky pro aktivní a účinné využití sil a prostředků v dané době na daném směru.

Ztrátu iniciativy můžeme určit za základní zákonitost, která určuje nutnost přechodu do obrany. Tato skutečnost určuje i úlohu obrany. Z tohoto hlediska spočívá základní úloha obrany v požadavku opětovného **získání iniciativy**, ve vytvoření podmínek pro aktivní útočnou činnost, která je nejvýraznějším projevem iniciativy.

Kromě záměrného přechodu do obrany předem již k odrazení agrese na začátku války nebo takového výjimečného případu, kdy je vševojsková armáda ve druhém sledu frontu, budou podmínky přechodu charakterizovány tím, že vševojsková armáda bude přecházet do obrany vždy v dotyku s nepřitelem. Tyto podmínky je však třeba rozlišovat. Pro organizaci i způsob vedení obrany bude rozhodující, zda bude armáda přecházet do obrany v dotyku s **hlavním uskupením** nepřitele, pod jeho tlakem a údery anebo mimo dotyk s tímto uskupením, v dotyku jen se **slabšími silami** nepřitele.

V závislosti na podmínkách může obrana vševojskové armády nabýt formy obranné operace nebo jenom obranného sražení.

Obrana vševojskové armády bude zpravidla součástí frontové operace, v závislosti na podmínkách buď útočné, nebo i obranné operace frontu.

Možné podmínky přechodu vševojskové armády do obrany určují místo obrany ar-

mády v rámci frontové operace. Vševojsková armáda bude do obrany přecházet zpravidla v **prvním sledu frontu** a ve většině případů na druhém nebo dalším směru frontu. V případě, kdy obranná operace armády bude součástí obranné operace frontu, může být vševojsková armáda v obraně na směru, kde je soustředěno hlavní úsilí frontu. Jak vyplývá z rozboru možných podmínek přechodu do obrany, bude zřejmě pouze výjimkou takový případ, kdy by vševojsková armáda přešla do obrany ve druhém sledu frontu v rámci obranné operace frontu.

Podmínky, za nichž může vševojsková armáda přecházet do obrany, úloha a místo armády v sestavě frontu, budou zásadním způsobem ovlivňovat konkrétní cíl armádní obranné operace.

I když obecným cílem obrany je zmařit nebo odrazit útok nepřitele, způsobit mu ztráty a vyčerpat jeho síly, získat čas pro soustředění nových sil a prostředků, udržet bráněný prostor a vytvořit podmínky pro přechod do útoku, bude vždy záležet na konkrétních podmínkách, které budou určovat cíl obrany v rámci operace frontu. V některých případech bude cíl obrany spočívat v udržení bráněného prostoru a v dosažení změny v poměru sil tím, že úporná obrana způsobí nepřátelskému uskupení rozhodující ztráty. V některých případech může cíl obrany spočívat v uchování bojeschopnosti vojsk nebo v získání času pro obnovení bojeschopnosti vojsk, přísun a soustředění dalších sil popř. i dalších zásob materiálu a tak **vytvořit podmínky pro obnovení útoku**. S cílem uchovat bojeschopnost vojsk a vytvořit podmínky pro obnovení útoku bude přecházet armáda do obrany např. při vzniku rozsáhlých pásem radioaktivního zamoření a možném nebezpečí vysokého radioaktivního ozáření živé síly při pokračování v útoku. Správné zhodnocení vlivu konkrétních podmínek, z nichž armáda bude přecházet do obrany, pochopení úlohy obrany v dané situaci a stanovení cíle odpovídajícího konkrétním podmínkám bude mít určující význam pro dosažení úspěchu obrany.

V každém případě bude **základním cílem obrany vytvořit podmínky pro přechod do útoku**. Nemůžeme stavět obraně cíl pouze udržet nebo ubránit či uchovat. Tím se pouze zachraňuje a nic nevytváří. Základním a hlavním cílem obrany musí být vytvořit podmínky pro převzetí iniciativy.

V souvislosti se zkoumáním úlohy a cíle obrany vyvstává i otázka možnosti obrany. Objektivní možnosti obrany jsou právě příčinou jejího vzniku a schopnosti exis-

tence. Obrana umožňuje účinnější využití palebných prostředků proti útoku, ztěžuje využití palebných prostředků útočníka, umožňuje snížit jejich ničivé účinky a omezit vliv jejich škodlivých účinků, dává možnost ztížit útočníku pohyb. Obrana tak umožňuje i slabšími silami čelit nepříteli, který je v převaze. Z těchto důvodů byla v minulosti obrana často využívána za podmínek, kdy na daném směru se nepředpokládalo vést útok. Na takových směrech bylo možno ponechat v obraně slabší síly a z těchto směrů přeskupit síly na směry, kde se připravovala nebo vedla operace. Obrana umožňovala uvolnit trojnásobný až čtyřnásobný počet sil a prostředků. To vyplývalo z objektivních možností vojsk. Například v závěrečném období Velké vlastenecké války byla sovětská divize schopna úspěšně bránit pásmo 8–12 km široké, zatímco za útoku při značném zesílení zejména tanky a dělostřelectvem se šířka útočného pásma divize pohybovala kolem 3–5 km.

V současných podmínkách se vztah mezi bojovými možnostmi vojsk v obraně a za útoku výrazně změnil. Divize je schopna bránit pásmo jedenapůlkrát až dvakrát širší než za útoku. Již tato skutečnost naznačuje, že nemůžeme mechanicky v plné míře přebírat názor o šetření sil obrany k vytvoření převahy pro útok na jiném směru.

Zhodnocení možných podmínek přechodu do obrany v soudobých operacích naznačuje, že ve většině případů **nebude možné ani účelné odebrat větší počet sil a prostředků ze směrů, na nichž vojska přecházejí do obrany.** Zřejmě nebudeme moci při přechodu do obrany zeslabovat již tak slabší uskupení. K tomu, aby bylo možné dosáhnout cíle obrany a zejména vytvořit podmínky pro přechod do útoku, bude zřejmě ve většině případů nutné **přeskupit další síly** na směr, na němž vojska byla přinucena přejít do obrany, dosáhnout tak **narůstání úsilí** a vytvořit podmínky pro zničení nepřátelského uskupení a přechod do útoku.

To však neznamená, že při přechodu do obrany nebude možné nebo účelné měnit složení vojsk armády, která bude přecházet do obrany. Vzhledem k nestejnoměrnému vývoji situace a k vytvoření výhodných podmínek pro zabezpečení velení bude zřejmě velmi často docházet ke změnám v bojovém složení armády. Vzhledem k situaci může být často účelné předat ze sestavy armády přecházející do obrany do podřízenosti sousední armádě, pokračující v útoku, ty svazky, které mají podmínky připojit se k útoku. V některých případech mohou do sestavy armády v obraně přejít

křídelní svazky od sousedů, které v důsledku vývoje situace byly také přinuceny přejít do obrany.

Vážnou otázkou přechodu do obrany je **vytvoření operační sestavy pro obranu.** Vytvoření a zaujetí operační sestavy bude záviset na podmínkách přechodu do obrany, charakteru činnosti vojsk přecházející přechodu do obrany, cíli obrany, místě a úloze armády v sestavě fronty. Pro přechod do obrany bude charakteristické její organizování ve zkrácených lhůtách, pod tlakem času. Operační sestava armády před přechodem do obrany v dotyku s nepřitelem bude zpravidla uspořádána do jednoho sledu a bude mít poměrně malou hloubku. K zaujetí prostorů a čar výhodných pro organizaci obrany a k vytvoření hluboce členěné sestavy bude nutné **přeskupit síly a prostředky.** Jedním z hlavních požadavků na přeskupení bude jeho rychlost a nutnost dát vojskům co nejvíce času na přípravu bojové činnosti. Při vytváření obranné sestavy bude proto nutné vyhnout se složitému, časově náročnému manévru.

Způsob přeskupení bude záviset především na tom, zda armáda bude přecházet do obrany v dotyku s hlavním uskupením nepřítelů a pod jeho tlakem, nebo zda bude přecházet do obrany s předstihem, před zasazením hlavního nepřátelského uskupení a v dotyku se slabšími silami nepřítelů.

Při přechodu do obrany **mimo dotyk s hlavním uskupením** nepřítelů v podmínkách, kdy svazky prvního sledu budou mít ještě možnost pokračovat v útoku, může být někdy účelné volit přední okraj obrany i před čarou dotyku, na výhodné terénní čáře, kterou vojska mohou ovládnout před zasazením hlavního uskupení nepřítelů. V takových podmínkách je výhodné vytvořit operační sestavu při pokračování v útoku částmi sil svazků určených do prvního sledu obranné sestavy. Útok těchto sil usměrnit do stanovených obranných pásem a dát tak možnost postupně uvolňovat útvary a svazky určené do druhého sledu. Výhoda tohoto způsobu zaujetí obranné sestavy spočívá v tom, že není nutné stídat vojska a přebírat a předávat obranné úseky. To je vždy spojeno s nebezpečím, že se nepřítel může vklínit do sestavy armády přecházející do obrany.

V podmínkách přechodu do obrany **mimo dotyk s hlavním uskupením nepřítelů**, kdy terén bude umožňovat organizovat obranu s předním krajem na dosažené čáře, nebo za ní, bude zpravidla nutné přeskupit vojska a vystřídát některé útvary a svazky prvního sledu k vytvoření druhého sledu v obraně. V tom případě

bude zřejmě nejúčelnější **zasadit volné síly svazků** určených do prvního sledu k zaujetí zvoleného předního kraje obrany. Tak umožnit postupně vyvést z boje a přeskupit svazky a útvary určené do druhého sledu. Tento způsob vyžaduje dokonalou součinnost vojsk zejména v době vyvádění sil z prvního sledu a překračování předního okraje obrany. Značný význam bude mít především palebné zabezpečení odchodu vojsk z čáry dotyku tak, aby byly odraženy pokusy nepřítele o vlom do obranné sestavy v těsném dotyku za vyvádění vojsky.

Velmi složité podmínky pro vytvoření obranné sestavy vzniknou v případě, kdy armáda bude přecházet do obrany **pod tlakem hlavního uskupení nepřítele**. Takové podmínky mohou vzniknout především v důsledku neúspěchu ve střetném sražení. Pak bude nutné nejen **přeskupit vojska do hloubky** s cílem vytvořit druhé sledy svazků a armády, ale často vznikne nutnost **přeskupit síly i podél fronty** k zesílení obrany na směru hlavního úderu nepřítele.

Za těchto podmínek může přeskupení sil k zaujetí obranné sestavy na některých směrech nabýt i formy částečného odchodu. Bude účelné volnými silami organizovat obranu za dosaženou čarou dotyku. Svazy a útvary určené do druhého sledu nebo k zesílení obrany na jiném směru povedou odchod bojem pod ochranou silných zadních vojsk a za palebné podpory vojsk na zvoleném předním kraji překročí přední kraj a zaujmou postupně stanovené přestory.

Vytvoření hluboce členěné operační se-

stavy při přechodu do obrany bude velmi složitým a vážným problémem, jehož úspěšné řešení bude mít rozhodující vliv na dosažení cíle obrany. Úspěch bude záviset především na včasné zhodnocení situace a pochopení podmínek, za nichž přechází armáda do obrany, na volbě **jednoduchého způsobu přeskupení** vojsk, využití **volných sil** a záloh, na **palebném zabezpečení** zejména období zahájení organizace obrany a přeskupení vojsk a na včasné doručení úkolů vojskům.

Situace při přechodu do obrany bude často komplikována i různorodou bojovou činností vojsk a mezerami v operační sestavě. Armáda může přecházet do obrany za situace, kdy část sil již byla přinucena přejít do obrany, část sil může ještě pokračovat v útoku a na některých směrech dokonce mohou vojska odcházet pod úder nepřítele. To vše bude klást vysoké nároky na práci velitelů a štábů i na sladěnou bojovou činnost vojsk.

Závěrem chci zdůraznit, že obrana zůstává oprávněným druhem bojové činnosti i v soudobých podmínkách. Zhodnocení možných podmínek vedení operací vede k oprávněnému závěru, že obrana může být použita v různém rozsahu a nemáme žádné důvody pro její znehodnocování. Rozhodujícím druhem operací však zůstávají útočné operace. Jen útokem dosáhneme úplného zničení nepřítele. Proto konečným cílem obrany za jakýchkoli podmínek stále zůstává vytvoření podmínek pro přechod do útoku. Tomuto cíli musí odpovídat zámysl organizace, uspořádání a vedení obrany na všech stupních.